

بعد شناسی اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی: درونی، بیرونی و نهادی

جعفر ترک‌زاده* : عضو هیأت علمی، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

فهیمة کشاورزی: دانشجوی دکتری مطالعات برنامه‌ی درسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

چکیده: برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی، به‌عنوان نقشه‌ی یادگیری، قاعدتاً بایستی به تغییر رفتار و ایجاد مجموعه‌ای از دانش، تفکر، نگرش، ارزش و مهارت‌ها در فراگیران منجر گردد. توانمندسازی دانشگاه برای پوشش معنادار و سازنده در آینده‌ای متحول و متغیر، مستلزم طراحی و اجرای برنامه‌های درسی اثربخش می‌باشد تا از این طریق، تحولی اساسی در نظام آموزشی به‌طور خاص و نظام اجتماعی به‌طور عام ایجاد گردد. با درک اهمیت اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی جهت تحقق اهداف غایی، رسالت و چشم‌انداز دانشگاه‌های علوم پزشکی و نظر به جامعیت رویکرد سه بعدی درونی، بیرونی و نهادی اثربخشی و قابلیت کاربردی آن جهت سنجش اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی، مطالعه‌ی حاضر به بررسی ابعاد سه‌گانه‌ی اثربخشی در برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی با نگاهی بین‌رشته‌ای پرداخته است. توجه به اثربخشی برنامه‌ی درسی از سه بعد درونی، بیرونی و نهادی می‌تواند چارچوب منسجمی در جهت تحقق اهداف اساسی برنامه‌های درسی در دانشگاه‌های علوم پزشکی فراهم سازد. این مطالعه نشان می‌دهد که ایجاد تعادل و انسجام بین عوامل درونی (اثربخشی درونی) و هماهنگی و تعادل بین برنامه‌ی درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده در ارتباط با محیط پیرامون و همچنین برقراری ارتباط مناسب با محیط پویا و متغیر (اثربخشی بیرونی) و در پی آن تحقق رسالت‌ها و مطلوبیت‌های اساسی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی (اثربخشی نهادی) در تعامل با همدیگر، ضرورتی تام دارد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ی درسی، آموزش پزشکی، اثربخشی، اثربخشی درونی، اثربخشی بیرونی، اثربخشی نهادی.

***نویسنده‌ی مسؤوّل:** عضو هیأت علمی، گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

(Email: djt2891@gmail.com)

مقدمه

مأموریت مهم آموزش در علوم پزشکی، تربیت افراد توانمند و شایسته‌ای است که دارای دانش، نگرش و مهارت‌های لازم برای حفظ و ارتقای سلامت آحاد جامعه باشند (کریمی، ۱۳۹۲). در این راستا آموزش پزشکی با هدف توسعه‌ی پایدار در جهت بهبود توانایی دانشجویان در تصمیم‌گیری‌های آینده و ایجاد یک چشم‌انداز جهانی از طریق برنامه‌ی درسی کارآمد و متناسب با تحولات موجود شکل گرفته است (بارث، ۲۰۱۱؛ فدیوا و موشیزوکی، ۲۰۱۰). برنامه‌ی درسی به‌عنوان قلب نظام آموزش عالی، آشکارترین وجه اعلام پیام و عملیاتی‌ترین تدبیر نظام آموزشی برای مدیریت یادگیری شاگردان است و شامل فرصت‌های یادگیری و کلیه‌ی تجاربی است (آیزنر، ۲۰۰۲) که با نظارت و مسؤولیت نظام آموزشی و به‌منظور ایجاد تغییرات مطلوب در دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های شاگردان طراحی و اجرا می‌شود و عملکرد آنان را مورد ارزشیابی قرار می‌دهد (اژدری و همکاران، ۱۳۹۲). عناصر متعددی در شکل‌دهی برنامه‌ی درسی با هدف رشد و پرورش دانشجویان نقش دارند، که الزام وجودی همه‌ی عناصر، دستیابی به هدف و اثربخشی برنامه‌ی درسی را به‌دنبال دارد. مثلاً در بعد اجرا، آیزنر (۲۰۰۲) یادآوری می‌نماید که حصول اطمینان از فراهم بودن زمینه‌های اجرای برنامه‌های درسی - به‌ویژه برنامه‌های درسی جدید به‌واسطه‌ی اینکه فرایند ایجاد تغییر در سطح دانشگاه‌ها و کلاس‌های درس، فرایندی بسیار پیچیده است؛ یک مرحله حساس و پر اهمیت به‌شمار می‌آید. وی می‌افزاید که بر اثر کم‌توجهی به این مرحله، طراحی برنامه‌ی درسی و مواد و منابع آموزشی، در عین مطلوبیت، محکوم به شکست است و به اقدامی خالی از اثر تبدیل می‌شود. به‌عنوان مثال، ضعف و فتور استاد به‌عنوان یکی از حلقه‌های زنجیره‌ی نظام آموزشی و شاید مؤثرترین عنصر آن، می‌تواند موجب از هم پاشیده شدن این زنجیره و شکست در دستیابی به هدف‌ها باشد. این اصطلاح حکمت‌آمیز می‌تواند مصداق بیابد که: «قوت یک زنجیره، چیزی بیش از قوت ضعیف‌ترین حلقه‌ی آن نیست» (آیزنر، ۱۹۷۹؛ نقل در مهرمحمدی، ۱۳۸۷). دستیابی به هدف، مبنای برنامه‌ریزی و هسته‌ی اصلی تمام وظایف و کارهای مسؤولین آموزشی است. روش مدیریت بر مبنای هدف، عملاً نیز بر این نکته تأکید دارد که هر قدر سازمان‌ها در دستیابی به اهدافشان نزدیک‌تر باشند، اثربخش‌تر هستند. در برنامه‌ی درسی نیز دستیابی به اهداف متعالی تعلیم و تربیت متناسب با رسالت و مأموریت اصلی آموزش عالی،

اثربخشی آنرا تضمین می‌کند. در واقع اثربخشی، بررسی میزان مؤثر بودن اقدامات انجام‌شده برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده است. به‌عبارتی ساده‌تر، در یک مطالعه‌ی اثربخشی، میزان تحقق اهداف و مطلوبیت‌ها در سطوح و لایه‌های مختلف اندازه‌گیری می‌شود (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳؛ ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸؛ هوی و میسکل، ۲۰۰۷؛ مارتز، ۲۰۰۸؛ ترک‌زاده، ۱۳۷۶؛ هاشمی، ۱۳۸۳؛ دفت، ۱۳۸۵؛ طاهری، ۱۳۸۵؛ کرینتر، ۲۰۰۵؛ انجمن خدمات اجتماعی آمریکا، ۲۰۱۱؛ یمنی، ۱۳۸۲) اما به‌نظر می‌رسد برای تعریف مفهوم اثربخشی می‌بایست گامی فراتر نهاد؛ به این معنا که اثربخشی هنگامی در یک دوره‌ی آموزش حاصل خواهد شد که: اولاً، نیازهای آموزشی به روشنی تشخیص داده شود؛ ثانیاً، برنامه‌ی مناسبی برای برطرف ساختن نیازها طراحی شود؛ ثالثاً، برنامه‌ی طراحی‌شده به‌درستی اجرا گردد و رابعاً، ارزیابی مناسبی از فرایند آموزش و در نهایت دستیابی به اهداف انجام شود (طاهری، ۱۳۸۵). اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش عالی از این مسأله مستثنی نیست و برنامه‌ی درسی که یادگیری پویا و منعطف دانشجویان را با تعلیم و تربیت در ابعاد مختلف رسمی و غیر رسمی ادغام نماید، اثربخشی را به‌همراه خواهد داشت (احمد و پارسونز، ۲۰۱۳؛ لویی و همکاران، ۲۰۰۰؛ سونگ و همکاران، ۲۰۱۲).

اثربخشی واقعی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی می‌بایست از ابعاد مختلف از جمله بعد عملکردی مد نظر قرار گیرد، که از آن به‌عنوان اثربخشی بیرونی یاد می‌شود. اثربخشی بیرونی به مفهوم کارآمدی یادگیری‌های حاصل از آموزش در موقعیت‌های خارج از فرایند آموزش است که فراگیر در آنها کار یا زندگی می‌کند. در عین حال، اثربخشی بیرونی، مستلزم تحقق اثربخشی درونی برنامه است. به‌عبارتی، برنامه‌ی درسی باید از تناسب و انسجام درونی کافی بین اجزای مختلف خود در عمل برخوردار باشد تا بتواند اهداف تعیین‌شده‌ی خود را محقق نماید. اثربخشی نهادی، نیز حاصل یا پیامد اثربخشی درونی و بیرونی است، و بیانگر تأثیر نظام آموزشی بر تحقق رسالت‌ها و مأموریت‌های سازمان می‌باشد (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳). بررسی کیفیت نظام آموزشی، خصوصاً برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی ارتباط بسیار نزدیکی با میزان اثربخشی آن دارد. مطالعات صورت‌گرفته نشان می‌دهد که در حوزه‌ی مطالعات برنامه‌ی درسی ضعف‌ها و نارسایی‌هایی وجود دارد؛ به‌عنوان نمونه، آرمان‌گرایی بیش از حد برنامه‌ی درسی در کنار محافظه‌کاری و تلاش در

پزشکی را محقق می‌سازد؟ و ... ضرورت تعیین اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی را مشخص می‌سازد. با درک اهمیت اثربخش بودن برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی جهت تحقق اهداف غایی، رسالت و چشم‌انداز دانشگاه و نظر به جامعیت رویکرد سه بعدی درونی، بیرونی و نهادی اثربخشی و قابلیت کاربردی آن در برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی جهت فهم بهتر و جامع‌تر کارورزان برنامه‌ی درسی در دانشگاه از مفهوم، ابعاد و مؤلفه‌های اثربخشی برنامه‌ی درسی و نیز به‌منظور دستیابی به چارچوبی برای اثربخشی برنامه‌ی درسی در آموزش پزشکی، مطالعه‌ی حاضر بر اساس مرور و جمع‌بندی دیدگاه‌های ارائه‌شده توسط متخصصان و برخی پژوهش‌های انجام‌شده مبتنی بر آن، به‌عنوان یک مطالعه‌ی مروری توصیفی-تبیینی به روش مطالعه‌ی اسنادی (کتابخانه‌ای) به انجام رسیده است. این مطالعه در صدد است تا به بررسی ابعاد سه‌گانه‌ی اثربخشی در قلمرو برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی با نگاهی بین‌رشته‌ای بپردازد. لازم به‌ذکر است با توجه به نقش و ارتباط مکمل ابعاد سه‌گانه‌ی مذکور، در تأمین اثربخشی برنامه‌ی درسی، لازم است ابعاد یادشده در عین استقلال نسبی خود، در پیوند و وابستگی متقابل قرار گیرند.

اثربخشی

واژه و مفهوم اثربخشی ابتدا در حوزه‌ی سازمان و مدیریت توسط پیتر دراگر (۱۹۵۷) مطرح شده است و عمده مطالعات و پژوهش‌های مرتبط با آن نیز در آن حوزه به انجام رسیده است. لذا دیدگاه‌ها، چارچوب‌ها و مدل‌های مختلفی در ارتباط با آن در حوزه‌ی سازمان و مدیریت توسعه یافته است. به‌عنوان نمونه، می‌توان به چارچوب و مدل‌های تولبرت و هال، (۲۰۰۹) اشاره کرد. بنابراین می‌توان گفت اثربخشی، وجه اشتراک داخلی همه‌ی سازمان‌ها است؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت همه‌ی تلاش‌ها در سیستم سازمانی (سازمان‌یافته) به نوعی معطوف به آن است. معمولاً اثربخشی را معادلی درجه یا میزانی که (لویی، ۲۰۱۴؛ لئونگ و همکاران، ۲۰۱۲؛ ریموند و همکاران، ۲۰۱۰؛ ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲؛ ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸؛ ترک‌زاده، ۱۳۷۶؛ عارفی و همکاران، ۱۳۸۹؛ دفت، ۱۳۸۵؛ طاهری، ۱۳۸۵؛ رنز و هارمن، ۲۰۰۴؛ کریتر، ۲۰۰۵؛ دیمپتری و همکاران، ۲۰۰۳؛ امینی و همکاران، ۱۳۸۹؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۲؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ حسین‌زاده، ۱۳۸۸؛ رستگار و رضایی، ۱۳۹۱). با این تعریف، اثربخشی در نظام آموزشی و ساحت‌های مختلف آن مانند برنامه‌ی درسی

جهت حفظ وضع موجود، عدم انطباق برنامه‌های درسی با نیازها و احتیاجات اقتصادی - اجتماعی جامعه، غلبه‌ی آموزش‌های نظری بر احتیاجات زندگی و واقعیت‌ها و نیازهای موجود، محدودیت‌ها و حاکمیت روش‌های سنتی در آموزش، فقدان انعطاف در برنامه‌های آموزشی، تأکید بر سنجش‌های کمی و پاسخ محور، بی‌توجهی به یادگیری معنادار و تأکید بر یادگیری طوطی‌وار و ... نمونه‌هایی از ضعف‌ها و نارسایی‌هایی می‌باشد که تحقق هدف‌های متعالی برنامه‌ی درسی آموزش عالی را دچار وقفه ساخته است؛ در حالی که تحقق هدف در برنامه‌ی درسی، پاسخگویی به محیط متغیر و تحقق مطلوبیت‌ها، رسالت اصلی و اساسی دانشگاه می‌باشد؛ این در حالی است که ظاهراً در برنامه‌های درسی فعلی به موارد فوق و امثال این موارد کمتر توجه شده است. در حالی که پایه و اساس آموزش پزشکی و موفقیت عملکرد سازمانی دانشگاه به اثربخشی برنامه‌ی درسی آنها بستگی دارد. بنابراین، با توجه به رسالت و حیطةی آموزش پزشکی و در بطن آن برنامه‌ی درسی دانشگاه‌های علوم پزشکی، بررسی میزان اثربخش بودن برنامه‌های درسی مذکور بیش از پیش احساس می‌گردد.

با در نظر گرفتن این مهم که، آموزش و انتقال اطلاعات یکی از کارکردهای مهم آموزش پزشکی به حساب می‌آید و در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز پزشکی، وجود یک برنامه‌ی آموزشی مدون، جامع و منطبق با نیازهای نظام سلامت به‌عنوان رکن محوری هر آموزشی ضرورتی اساسی است (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰) و با تصور اینکه برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی قالب رسمی اجرای موارد فوق می‌باشد، جهت دستیابی به برنامه‌ی درسی برخوردار از کیفیت و اثربخشی لازم متناسب با شرایط و اقتضائات مناطق مختلف کشور، بایستی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی را از سطوح و ابعاد مختلف اثربخشی درونی، بیرونی و نهادی مورد بحث و بررسی قرار داد. تعیین بازده آموزش، ارتقای کیفیت آموزش، توسعه‌ی اعتماد جمعی و ... ضرورت تعیین اثربخشی برنامه‌های آموزشی را به‌طور کلی و ارائه‌ی سؤالاتی از این قبیل که آیا بین عناصر و ابعاد مختلف برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی تناسب و انسجام درونی جهت تحقق اهداف نهایی آموزش پزشکی وجود دارد؟ آیا برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی از کارآمدی لازم برخوردار است؟ آیا فراگیر پس از گذراندن دروس تخصصی موفق به اتخاذ یک موقعیت متناسب با دوره، رشته‌ی تحصیلی و برنامه‌ی درسی کسب‌شده می‌باشد؟ آیا برنامه‌ی درسی موجود رسالت و مأموریت اصلی آموزش

و انسجام داخلی؛ و ج) قابلیت انطباق با محیط. به عبارتی، اثربخشی اصلاح روبه‌های مدیریتی است که با تقویت تفکر گروهی و مشارکت افراد منجر به تولید ایده‌های جدید و تقویت ارزش‌های سازمانی، و در نتیجه کسب موفقیت سازمانی می‌گردد. در زمینه‌ی اهمیت اثربخشی ترک‌زاده (۱۳۷۶) اظهار می‌دارد که اثربخشی، وجه اشتراک اصلی همه‌ی سازمان‌ها است؛ به‌گونه‌ای که اکثر تحقیقات انجام‌شده در حوزه سازمان و مدیریت، آگاهانه یا ناآگاهانه، مستقیم یا غیر مستقیم به این مهم پرداخته‌اند. مسأله‌ی اثربخشی در نظام آموزشی به‌طور کلی و برنامه‌ی درسی به‌صورت خاص نیز مطرح و مهم می‌باشد. عوامل بسیاری بر اثربخشی آموزش اثرگذار است که به‌صورت خلاصه مطرح می‌گردد.

۲-۳- انواع اثربخشی:

اثربخشی در دانشگاه به‌عنوان یک سیستم اجتماعی باز (هوی و میسکل، ۲۰۰۵)، هم در حوزه‌ی درون‌سازمانی و هم در حوزه‌ی برون‌سازمانی باید مد نظر قرار گیرد و سنجیده شود. اثربخشی سازمانی در شرایط مختلف، یکی از چالش‌های همیشگی دانشگاه‌ها می‌باشد. دانشگاه باید بتواند اثربخشی خویش را در شرایط و محیط‌های مختلف و پیچیده به نحوی مناسبی حفظ نموده و ارتقا دهد (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸). از آنجا که دانشگاه یک سیستم تبدیلی است، در بررسی آن باید بعد درونی و بیرونی آن در نظر گرفته شود. اثربخشی دانشگاه در نهایت تعامل اثربخشی درونی و بیرونی آن می‌باشد (یمینی، ۱۳۸۲). دانشگاه باید بتواند اثربخشی خویش را در شرایط و محیط‌های مختلف و پیچیده به نحو مناسبی حفظ نموده و ارتقا دهد (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۳-۱- اثربخشی درونی:

در این بعد از اثربخشی، سازمان باید از تناسب و انسجام درونی کافی بین اجزای مختلف در عمل برخوردار باشد تا بتواند اهداف مورد نظر را محقق سازد؛ در این صورت می‌توان گفت که سازمان دارای اثربخشی درونی است (ترک‌زاده، ۱۳۸۸)؛ به این معنا که دانشگاه به چه میزان توانسته است به کیفیت مطلوب فرایندها و تحقق اهداف تعیین‌شده‌ی خود دست یابد (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۳-۲- اثربخشی بیرونی:

هنگامی که تحقق هدف (اثربخشی) منجر به تغییر رفتار شود و در محیط کارآمد باشد اثربخشی بیرونی نامیده می‌شود (ترک‌زاده، ۱۳۸۸). اثربخشی بیرونی به مفهوم کارآمدی یادگیری‌های حاصل از آموزش در

(به‌عنوان یک سیستم) نیز موضوعیت می‌یابد. اما واقعیت این است که اثربخشی برنامه‌ی درسی و یا به‌طور کلی آموزش و پرورش، پر بعد و پیچیده است. این ویژگی از یک‌سو ناشی از پر بعدی و پیچیدگی آموزش و پرورش و برنامه‌ی درسی است و از سوی دیگر، تحت تأثیر پیشرفت‌های مفهومی و عملی در زمینه‌ی تعریف، تأمین و تضمین و اندازه‌گیری خود اثربخشی قرار دارد. لذا به‌نظر می‌رسد ابتدا دستیابی به تعریفی از اثربخشی یا قلمرو مفهومی آن برای ورود به بعدشناسی در برنامه‌ی درسی آموزش عالی لازم است. البته تلاش نگارندگان بر این بوده است که قلمرو عمومی اثربخشی را با یک نگاه بین رشته‌ای (با توجه به پیشرفت مفهوم در آن حوزه)، از خاستگاه اصلی آن یعنی حوزه سازمان و مدیریت بازشناسی نمایند و سپس به حوزه‌ی برنامه‌ی درسی و اثربخشی آن ورود نمایند.

دفت (۱۳۸۵)، اثربخشی سازمانی را درجه یا میزانی که سازمان به اهداف مورد نظر خود نایل آید تعریف می‌کند. رنز و هارمن (۲۰۰۴)، اثربخشی سازمان را مفهومی واحد و منفرد نمی‌دانند؛ بلکه موضوعی بسیار پیچیده می‌دانند که مشتمل بر ترجیحات و انتظارات متفاوتی است. هوی و میسکل (۲۰۰۷) معتقدند در یک سازمان اثربخش نتایج قابل مشاهده‌ی فعالیت‌های آن با اهداف سازمانی برابر بوده یا بیشتر از آن می‌باشد. مارتز (۲۰۰۸)، اثربخشی به‌عنوان تحقق کامل یا حداقل، بخشی از اهداف سازمان اطلاق می‌شود. رابرت کریتر (۲۰۰۵)، اثربخشی را دستیابی به اهداف سازمانی و برآوردن انتظارات جامعه در آینده‌ی نزدیک، تطبیق و توسعه در آینده‌ی میان‌مدت و تأمین بقا در آینده‌ی دور می‌داند. از نظر انجمن خدمات اجتماعی آمریکا (۲۰۱۱)؛ اثربخشی، یک سیستم یا رویکرد سیستمی است که به‌طور مداوم به ارتقاء و بهبود عملکرد سازمانی، ظرفیت عملکرد و خروجی منجر می‌شود. به‌طور کلی، اثربخشی سازمانی دستیابی به اولویت‌ها و اهداف چندگانه در قالب نظام ارزشی مشترک با فرهنگ سازمانی است؛ به‌گونه‌ای که کسب اهداف از نظر هزینه و زمان بهینه باشد و رضایت خاطر افرادی را که در جهت کسب اهداف تلاش می‌کنند، فراهم نماید. در عین حال، اثربخشی نسبی است، زیرا دارای تعریف یک بعدی نیست و هر سازمان بر اساس معیارهای به‌کاررفته در آنها می‌تواند در بعضی موارد اثربخش و یا غیر اثربخش باشد (هاشمی، ۱۳۸۳). آرگریس (۱۹۹۶) معتقد است که اثربخشی سازمانی منوط به توانایی سازمان در تحقق سه عملکرد ضروری زیر است: الف) نیل به هدف؛ ب) نگهداری

اینکه فعالیت‌های سازمان تا چه حد توانسته منجر به تحقق مطلوبیت‌های سازمان در جامعه و ایفای نقش شایسته سازمان در جریان توسعه ملی و نیز شکل‌گیری روابط و تغییرات مثبت شود، را اثربخشی نهادی می‌نامند (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین دستیابی به اهداف درونی و بیرونی سازمان می‌بایست با مطلوبیت‌های اساسی (چشم‌انداز، رسالت و ارزش‌های) سازمان هماهنگ و منطبق و در راستای تحقق آنها صورت پذیرد (آرگون، ۱۹۸۶). لازمه اثربخشی درونی و بیرونی وجود اثربخشی در سطح مدیریت نظام دانشگاهی است که اثربخشی نهادی نظام دانشگاهی نامیده می‌شود (یمینی، ۱۳۸۲). بنابراین اثربخشی با سه رویکرد درونی، بیرونی و نهادی می‌تواند چارچوب منسجمی در جهت تحقق اهداف اساسی سازمان باشد. بر این اساس، ترک‌زاده و همکاران- (۱۳۹۳)، در پژوهشی در ارتباط با اثربخشی آموزش به ارائه‌ی الگوی مفهومی سه بعدی اثربخشی درونی، بیرونی و نهادی پرداخته‌اند که مبنای تحلیل و بررسی برنامه‌ی درسی اثربخش در این مقاله می‌باشد (شکل شماره ۱).

موقعیت‌های عملی خارج از فرایند آموزش است که فراگیر در آنها کار یا زندگی کند؛ به عبارتی هر چه یادگیری‌های (برون‌داد) حاصل از آموزش بیشتر منجر به بروز رفتار و نتایج مورد نظر در عملکرد فراگیر در موقعیت‌های عملی خارج از محیط آموزش شود از اثربخشی بیرونی بیشتری برخوردار است (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۷). در اثربخشی بیرونی کارکردها به‌طور دقیق در رابطه با محیط بیرونی و اهداف اجتماعی تعریف می‌شوند و میزان به اجرا در آمدن برنامه‌های آموزشی و تغییراتی که در رفتار و کنش فراگیران با توجه به اهداف از پیش تعیین شده به‌وجود می‌آید، مدنظر است. به این منظور، تجلی ابعاد سه‌گانه‌ی رفتار (دانش، مهارت، نگرش) و تسهیل انطباق یادگیری در محیط مورد نظر قرار می‌گیرد (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸).

اثربخشی نهادی

تحقق فلسفه‌ی وجودی فعالیت مورد نظر را اثربخشی نهادی می‌نامند که در سطح کلان مطرح می‌شود (ترک‌زاده، ۱۳۸۸).

شکل شماره ۲: چارچوب مفهومی سه بعدی اثربخشی درونی، بیرونی، نهادی (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳)

اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی

برنامه‌ی درسی آموزش عالی و بالتبع آن برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی بایستی موجب تربیت و تأمین نیروی انسانی ماهر، متخصص و کارآمد مورد نیاز بخش‌های مختلف جامعه گردد و اعتلای سطح علمی، اجتماعی، فرهنگی و غیره جامعه را تضمین نماید. زیرا برنامه‌ی درسی آموزش عالی از جمله عوامل و عناصری است که در تحقق بخشیدن به اهداف آموزش عالی نقش بسزایی دارد (نوروززاده و همکاران، ۱۳۸۵). از بعد معنوی شکوفایی فطرت و دستیابی به شئون مختلف حیات طیبه، تربیت عقلانی، ایمانی، علمی، عملی و اخلاقی و از بعد مادی ایجاد و تقویت یک یا چند مهارت قابل عرضه در بازار کار که با استعدادهای فردی تناسب داشته باشد، ایجاد قدرت تجزیه و تحلیل در فارغ التحصیلان و تربیت متخصصان به منظور ورود به عرصه‌های اجتماعی از جمله اهداف برنامه‌ی درسی در دانشگاه می‌باشد؛ به گونه‌ای که تحقق آنها اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش عالی به دنبال خواهد داشت، زیرا اثربخشی به معنای میزان تحقق اهداف و رسالت سازمان می‌باشد. بنابراین برای سنجش اثربخشی برنامه‌ی درسی، حدود یا میزانی که اهداف چندگانه تأمین می‌شوند، مد نظر می‌باشد. رایبیز معتقد است که اثربخشی سازمانی هم به وسایل و امکانات (فرایند) و هم به نتایج حاصله توجه دارد، در اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش عالی نیز بایستی هم به فرایند کار و هم به نتایج توجه نمود.

بخش عمده‌ای از اثربخشی و موفقیت برنامه‌ی درسی در دانشگاه منوط به آن است که تغییرات مورد انتظار برنامه‌ی درسی در دانشجویان یعنی مشتریان اصلی نظام آموزش به وجود آید. توجه به این واقعیت خصوصاً در نظام‌های برنامه‌ی درسی از اهمیت زیادی برخوردار است. بر اساس جستجوی صورت‌گرفته محققان در داخل کشور هر یک بر روی بعد خاصی از اثربخشی برنامه‌ی درسی به مطالعه پرداخته‌اند (ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳؛ ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۸؛ ترک‌زاده و همکاران، ۱۳۸۷؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۲؛ کرمی و همکاران، ۱۳۹۲؛ صباغی و سعادت‌مند، ۱۳۹۲؛ امینی و همکاران، ۱۳۸۹؛ کاظم پور و همکاران، ۱۳۹۰؛ صباغی و سعادت‌مند، ۱۳۹۲؛ کرمی و همکاران، ۱۳۹۲؛ عارفی و همکاران، ۱۳۸۹؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۱)، به عنوان نمونه به برخی از مطالعات صورت‌گرفته اشاره می‌شود. ترک‌زاده و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثربخشی درونی، بیرونی و نهادی سیستم آموزش در

شرکت پتروشیمی اروند به این نتیجه دست یافتند که اثربخشی درونی، بیرونی و نهادی از دیدگاه کارکنان پایین‌تر از حد مطلوب و از دیدگاه مدیران بالاتر از حد مطلوب است. همچنین در پژوهش دیگری نیز ترک‌زاده و همکاران (۱۳۸۸) با عنوان ارزیابی اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی آموزش درجه‌داری رسته‌ی انتظامی ناجا به این نتیجه دست یافتند که برنامه‌ی تفصیلی دوره‌ی آموزشی فراگیران درجه‌داری در ابعاد توسعه‌ی دانش، مهارت و نگرش، تسهیل انطباق در محیط کار و تسهیل یادگیری در محیط کار از کفایت مطلوب برخوردار نیست.

همچنین ترک‌زاده و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثربخشی درونی و بیرونی دروس عملی و کاربردی برنامه‌ی درسی دوره‌ی آموزش درجه‌داری رسته‌ی عملیات ویژه‌ی ناجا به این نتیجه دست یافتند که برنامه‌ی درسی دروس مورد نظر از اثربخشی درونی نسبی برخوردار است؛ اما برنامه‌ی درسی آموخته‌شده نتوانسته به اثربخشی بیرونی مطلوبی نایل شود. یافته‌ی محققان دیگری نیز از جمله محمدی و همکاران (۱۳۹۲) در رابطه با ارزیابی اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی اشاره به این دارد که شایستگی‌های فنی، رفتاری و زمینه‌ای دانش‌آموختگان گروه‌های مختلف تحصیلی پایین‌تر از حد مطلوب است و اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی بر اساس شایستگی‌های رفتاری و زمینه‌ای در دانش‌آموختگان زن بالاتر از دانش‌آموختگان مرد بود. همچنین یافته‌های تحقیقات صباغی و سعادت‌مند (۱۳۹۲) در رابطه با میزان اثربخشی مؤلفه‌های ارزش‌های شهروندی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی نشان‌دهنده‌ی این است که اختلاف میانگین نمره میزان اثربخشی ارزش‌های شهروندی از دیدگاه آموزگاران مرد و زن پیرامون دوستی معنادار بوده است. کرمی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان افزایش اثربخشی برنامه‌ی درسی مهارت‌های زندگی از طریق خلق محیط‌های یادگیری سازنده‌گرا به این نتیجه دست یافتند که آموزش در محیط سازنده‌گرا با توجه به انعطاف‌پذیری و یادگیری عمیق‌تری که در فراگیران ایجاد می‌کند، در کنترل خشم مؤثرتر به نظر می‌رسد. با توجه به تحقیقات صورت‌گرفته، در رابطه با انواع اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش عالی در ایران، بر روی دو بعد اثربخشی درونی و بیرونی مطالعات بسیاری صورت گرفته، اما بر روی بعد اثربخشی نهادی برنامه‌ی درسی آموزش عالی خصوصاً در آموزش پزشکی تاکنون تحقیق داخلی انجام نشده است؛ در حالی که سنجش اثربخشی بایستی به

پزشکی در نتیجه ارتباطات تعاملی میان ابعاد و عناصر مختلف برنامه‌ی درسی در جهت تحقق اهداف شکل می‌گیرد. بنابراین برای درک بهتر کیفیت درونی برنامه‌های درسی آموزش پزشکی بایستی فهرستی جامع از مؤلفه‌های اثربخش برنامه‌ی درسی را مورد توجه قرار داد تا بر اساس آن بتوان میزان اثربخشی درونی را بررسی کرد (شکل شماره ۲).

شکل شماره ۲- اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی

اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی:

در دانشگاه به‌عنوان یک سازمان آموزشی، فراگیر عملاً باید برنامه درسی یا دروس مشخصی را طی دوره‌ی آموزشی بگذرانند و بعد از آن، آموخته‌های خود را در موقعیت واقعی به‌کار گیرند و در عمل تجربه و آزمون کنند. این‌گونه اثربخشی به‌عنوان اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی یاد می‌شود (یمنی، ۱۳۸۲، محسن‌پور، ۱۳۸۵). بنابراین کیفیت برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی تعیین‌کننده‌ی میزان توانمندی و مهارت دانش‌آموختگان جهت احراز موقعیت‌های شغلی در جامعه می‌باشد. بر این اساس، اثربخشی بیرونی کارآمد بودن یادگیری‌های حاصل از مواد برنامه‌ی درسی در موقعیت‌های عملی خارج از موقعیت آموزشی دانشگاه است که دانشجو در آن کار و زندگی می‌کند. به‌عبارتی، هرچه یادگیری‌های حاصل از مواد و محتوای برنامه درسی بیشتر منجر به بروز رفتار و نتایج مورد نظر در عملکرد فراگیران در موقعیت‌های عملی

صورت کامل و جامع باشد و تمامی ابعاد اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش عالی بالتبع آن آموزش پزشکی را پوشش دهد. بر این اساس، در این پژوهش، ابتدا به تعاریف اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی و سپس شناسایی مؤلفه‌های اثربخش برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی و ابعاد آن پرداخته می‌شود.

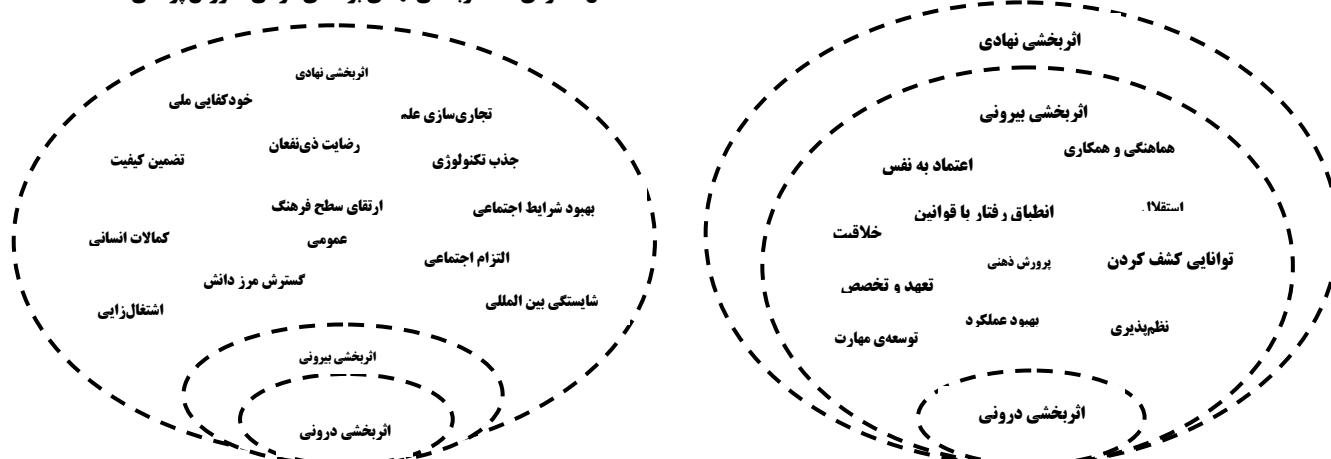
اثربخشی درونی برنامه درسی آموزش پزشکی:

منظور از اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی تناسب و انسجام درونی بین اجزای مختلف برنامه‌ی درسی جهت تحقق اهداف مورد نظر می‌باشد. تحقق اهداف درونی شامل انسجام و تناسب میان ابعاد و عناصر برنامه‌ی درسی از جمله تناسب بین محتوا با هدف آموزش، تناسب بین محتوا با روش آموزش، تناسب بین ارزشیابی و همچنین محیط یادگیری پویا، کیفیت علم، کیفیت تدریس و میزان توجه استادان به دانشجو، منابع در دسترس، رضایت دانشجویان از برنامه‌ی درسی، فعالیت‌های تحقیقی و حرفه‌ای هیأت علمی، سنجش و ارزشیابی، قابلیت وصول منابع، میزان درگیری هیأت علمی و ... می‌باشد. اگر در مراحل طراحی و تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی به ابعاد و عناصر مختلفی که صاحب نظران برنامه‌ی درسی بدان معتقدند توجه شود و به‌خوبی نقش هر یک ایفا گردد، اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی مذکور حاصل خواهد شد. به‌عنوان نمونه، بر اساس دیدگاه‌هایی که متقدمان به‌ویژه رالف تایلر (۱۹۴۹) مطرح کرده است اثربخشی برنامه‌ی درسی را می‌توان به‌صورت زیر خلاصه نمود: اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی = اهداف مؤثر + محتوای برنامه‌ی درسی مؤثر + سازماندهی مؤثر + ارزشیابی مؤثر. در حالی که اگر به عناصر برنامه‌ی درسی کلاین (۱۹۹۱) توجه کنیم اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی آموزش عالی شامل موارد زیر می‌باشد: اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی = اهداف مؤثر + محتوا مؤثر + مواد و منابع مؤثر + فعالیت‌های یادگیری مؤثر + راهبردهای تدریس مؤثر + ارزشیابی مؤثر + گروه‌بندی مؤثر + زمان و فضای مؤثر.

بر اساس عناصر مد نظر اگر (۲۰۰۳) نیز می‌توان برنامه‌ی درسی اثربخش را از بعد درونی چنین متصور نمود: اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی = منطق صحیح + اهداف مؤثر + محتوا مؤثر + مواد و منابع مؤثر + فعالیت‌های یادگیری مؤثر + نقش مؤثر معلم + سنجش و ارزشیابی مؤثر + گروه‌بندی مؤثر + زمان و مکان مؤثر. بر اساس آنچه ذکر گردید، اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی آموزش

اثر بخشی نهادی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی:
تحقق مطلوبیت‌های اساسی از طریق برنامه‌ی درسی و ارائه‌ی بازتاب و اثر مورد نظر در جامعه اثربخشی نهادی برنامه‌ی درسی می‌باشد (اداره‌ی ریاست مدارس و کالج‌های جنوبی آمریکا، ۲۰۰۸). بنابراین در اثربخشی نهادی دستیابی به اهداف درونی و بیرونی حاکم بر برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی با مطلوبیت‌های اساسی (چشم انداز، رسالت و ارزش‌ها) برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی هماهنگ و منطبق و در راستای تحقق آنها صورت می‌پذیرد. در واقع، در صورتی رسالت واقعی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی موجب بقای معنادار و توسعه پایدار مؤسسات آموزشی می‌گردد که متناسب با شرایط محیطی حاکم باشد. به نوعی هماهنگی نزدیک و دقیق بین برنامه‌های درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی به دنبال دارد. اگر آرمان‌ها، اهداف، محتوا و روش‌های یاددهی-یادگیری و شیوه‌ی ارزشیابی پیشرفت یادگیری برنامه‌ی درسی به صورت مجموعه فعالیت یادگیری در کلاس درس عملی گردد، مطمئناً به اثربخشی نهادی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی منجر خواهد شد. رشد و توسعه‌ی تکنولوژی آموزشی، تربیت نیروی انسانی متخصص، ارتقای سطح فرهنگ عمومی، رشد فضایل اخلاقی، گسترش مرزهای دانش، کسب کمالات انسانی، توسعه‌ی ملی، متناسب سازی علوم با جهان‌بینی اسلامی، التزام اجتماعی، تجاری‌سازی برنامه‌ی درسی، رضایت ذی‌نفعان، میزان جذب تکنولوژی جدید، میزان اشتغال‌زایی درون و برون، خودکفایی ملی، ارتقای اقتصاد ملی از جمله برخی از ابعاد اثربخشی نهادی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی می‌باشد. بر اساس مطالب ذکر شده می‌توان الگوی سه بعدی اثربخشی درونی، بیرونی و نهادی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی را به صورت زیر در نظر گرفت (شکل شماره ۴).

شکل شماره ۴- اثربخشی نهادی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی

خارج از چارچوب آموزشی و تحصیلی گردد، برنامه‌ی درسی از اثربخشی بیرونی بیشتری برخوردار است (ترکزاده و همکاران، ۱۳۸۷). بنابراین می‌توان اذعان داشت که زمانی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی دارای اثربخشی بیرونی است که بتواند به نیازهای محیطی پاسخ‌های اثربخش بدهد و کارآمدی لازم در محیط و در موقعیت‌های عملی خارج از فرایندهای درون‌سازمانی (دانشگاهی) داشته باشد. در چنین شرایطی تجلی ابعاد سه‌گانه‌ی رفتار (دانش، نگرش و مهارت) و تسهیل انطباق یادگیری در محیط مورد توجه قرار می‌گیرد (ترکزاده، ۱۳۸۸). در این راستا، مؤلفه‌هایی از این جمله، میزان توسعه و ترویج دانش، توسعه‌ی مهارت‌ها (مهارت حل مسأله، مهارت ارتباطی، مهارت‌های مدیریتی و فن‌آورانه، مهارت تحقیقی، ویژه، تخصصی و کاربردی)، نگرش‌های کاربردی، یادگیری فعال، بهره‌برداری بیشتر از فرصت‌های آموزشی توسط فارغ‌التحصیلان، استقلال در انجام وظایف، تعهد و تخصص، پرورش ذهنی، خلاقیت، افزایش اعتماد به نفس، تسهیل بهبود عملکرد در محیط، هماهنگی و همکاری، نظم‌پذیری، علاقمندی به عضویت در سازمان، انطباق رفتار با قوانین، علاقمندی به عضویت در سازمان، تفکر عمیق تربیتی و آموزشی، توانایی کشف کردن و اصلاح خطا، توسعه‌ی الگوی رفتاری جدید شامل اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی می‌باشد. بنابر آنچه ذکر گردید، هرچه برون‌داد حاصل از فرایندهای برنامه‌ی درسی منجر به بروز رفتار و نتایج مورد نظر در عملکرد دانشجویان گردد، اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی بیشتر خواهد شد. بر این اساس بایستی الگوهای ارائه‌شونده در اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی به گونه‌ای طراحی گردد که بتواند مهارت خاص رشته‌های تخصصی را پوشش دهد (شکل شماره ۳).

شکل شماره ۳- اثربخشی بیرونی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی

و هنجارها، به‌طور کلی حفظ و ارتقای فرهنگ جامعه به نسل جوان جامعه، ایجاد و تقویت یک یا چند مهارت قابل عرضه در بازار کار که با استعدادهای فردی تناسب داشته باشد، ایجاد قدرت تجزیه و تحلیل در فارغ التحصیلان و تربیت متخصصان به‌منظور ورود به عرصه‌های اجتماعی، اثربخشی با سه رویکرد درونی، بیرونی و نهادی می‌تواند چارچوب منسجم و کاملی باشد، زیرا برنامه درسی می‌بایست همزمان دارای انسجام و پیوستگی درونی نسبت به تحقق اهداف تعیین‌شده باشد. بر این اساس، تأکید بر آنچه انتظار می‌رود فراگیران تحقق بخشند و سازماندهی تمام فعالیت‌های تدریس برای نیل به این هدف حایز اهمیت است. همچنین، برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی می‌بایست پویا بوده و توان پاسخگویی به محیط داشته باشد، به این معنا که فارغ التحصیلان مهارت و توانمندی لازم را کسب نموده و در محیط اجتماعی اثربخش عمل نمایند. بنابراین تغییر و بهسازی دایمی برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها، استقبال، ایجاد قلمروهای نو و علمی به‌گونه‌ای است که بتوانند فارغ التحصیلانی را تربیت کنند که نسبت به نیازهای جامعه و مؤسسات موجود در آنها پاسخگو باشند و در عین حال از تحولات علمی و فناوری نیز بهره شایسته‌ای برده باشند، ضروری به‌نظر می‌رسد.

همچنین در برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی بایستی پیش‌بینی گردد که مواد و محتوای برنامه‌ی درسی امکان برقراری ارتباط معنادار، مفید و مؤثر با محیط و تأمین بقا در آینده را داشته باشد، بنابراین تحقق رسالت‌ها و مطلوبیت‌های اساسی برنامه‌ی درسی در این رشته، امری ضروری است. اثربخشی هر برنامه‌ی آموزشی، به فلسفه‌ای که در طراحی برنامه‌ی درسی در نظر گرفته شده است، بستگی دارد. اگر فلسفه‌ی برنامه‌ی درسی طراحی‌شده مبتنی بر کسب شایستگی‌های خاصی نباشد فارغ التحصیلان در بازار کار توانمندی انجام کار را نخواهند داشت، زیرا در عصر حاضر شاهد یک تغییر پارادایم در برنامه‌ی درسی از برنامه‌ی درسی سنتی به برنامه‌ی درسی نو ظهور می‌باشیم. برنامه‌ی درسی سنتی با دانستن دانش، ارتباطات نوشتاری، مهارت‌های دیسپلینی، جهت‌گیری عقلایی، مسأله‌سازی، دانش به‌عنوان فرایند فهمیدن، مفهوم محوری، دانش محوری، یادگیری محض و یادگیری مبتنی بر مطلب و قضیه مشخص می‌باشد. در مقابل برنامه‌ی درسی نو ظهور دارای ویژگی‌های متعارض از قبیل دانستن چگونگی، ارتباطات شفاهی، مهارت‌های قابل انتقال، جهت‌گیری عملی، دانش به‌عنوان محصول، اطلاعات، مسأله/بحث محور، تکلیف/

بر اساس موارد فوق، اثربخشی و حفظ یا اکتساب آن در شرایط مختلف، چالش همیشگی هر سازمانی و از جمله دانشگاه و بالتبع آن برنامه‌ی درسی دانشگاه‌ها می‌باشد. ترک‌زاده (۱۳۸۸) بیان می‌کند دانشگاه باید بتواند اثربخشی خود را در شرایط و محیط‌های مختلف و متغیر به نحو مناسبی حفظ نماید و ارتقا دهد. صاحب‌نظران و متخصصان برنامه‌ی درسی نیز می‌بایست با دقت بیشتری به محیط اطراف و درون خود و نیازها و انتظارات در حال تغییر توجه کنند و عوامل، جهت‌ها و روندهای تغییر را درک کنند و با اتخاذ تدابیر مناسب به نحو مقتضی اقدام نمایند. بنابراین در تحلیل اثربخشی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی لازم است که این سه بعد در نظر گرفته شوند. در واقع، اثربخشی درونی لازمه و شرط اساسی اثربخشی بیرونی است (یمنی، ۱۳۸۲؛ قاسمی قاسموند، ۱۳۹۰). اثربخشی درونی برنامه‌ی درسی برای تحقق اثربخشی بیرونی آن هر چند که لازم است، ولی کافی نیست. برای اینکه اثربخشی درونی و بیرونی برنامه‌ی درسی تحقق یابد لازم است که متخصصان و صاحب‌نظران برنامه‌ی درسی از لحاظ مدیریت و سازمان‌دهی مواد و محتوای برنامه‌ی درسی بتوانند زمینه‌های تحقق اثربخشی درونی (آکادمیک) و اثربخشی بیرونی (ارتباط متناسب با محیط در حال تغییر) را فراهم نمایند. دانشگاه با این دو نوع اثربخشی بدون اثربخشی نهادی برنامه‌ی درسی با مشکل مواجه خواهد شد (یمنی، ۱۳۸۲). بنابراین اثربخشی با سه رویکرد درونی، بیرونی و نهادی می‌تواند چارچوب منسجمی در جهت تحقق اهداف اساسی برنامه‌های درسی دانشگاهی باشد. در این راستا تلاش در جهت پویایی درونی برنامه‌ی درسی و ایجاد تعادل و انسجام هر چه بیشتر بین عوامل درونی (اثربخشی درونی) و هماهنگی و تعادل بین برنامه‌ی درسی و محیط پیرامون و ارتباط متناسب با محیط پویا و متغیر (اثربخشی بیرونی) و در پی آن اثربخشی سطح مدیریت نظام دانشگاه و ارائه‌ی تصویر مطلوب‌تری از ظرفیت‌های سازمانی و تحقق رسالت‌ها و مطلوبیت‌های برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی (اثربخشی نهادی) ضرورت می‌یابد. منظومه‌ی زیر اثربخشی برنامه‌ی درسی را در ابعاد سه‌گانه به‌صورت مرتبط و کامل نشان می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اهداف اصلی و اساسی برنامه‌ی درسی آموزش پزشکی - تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه، ترویج و ارتقای دانش، گسترش تحقیق و فراهم نمودن زمینه مساعد برای توسعه‌ی کشور و انتقال ارزش‌ها

sustainable development, *Sustainability Science*, Vol. 5, Pp. 249 – 256.

Karami, M, Fatahi, H 2013, The change of curriculum of higher education Master's curriculum in educational planning, *Journal of Curriculum Studies in Higher Education*, Vol. 4, No. 4. Pp. 7-28. (in Persian)

Kazempoor, E, Ghafari, KH, Hedayati, F 2011, ICT Curriculum Development and Study its effectiveness on the performance of students High School, *Journal of Information and Communication Technology in Education*, Vol. 3, No.1, Pp. 43-65. (in Persian)

Mehrmohamadi, M 2007, *Curriculum, views, approaches and perspectives*, Tehran: Samt. (in Persian)

Mohammadi, M, Naseri, R, Moeni, H 2012, the effectiveness of the external Curriculum Project Management Institute of Shiraz Electronic Industries: Based on the merits, *Journal of Engineering Education*, Vol. 53, No.14, Pp. 83-117. (in Persian)

Mohammadi, M, Nseri, R, Moeni, H, et al 2013, Internal efficiency and external effectiveness of medical professional curriculum of the students, graduates and faculty members Yazd University of Medical Sciences Shahid Sadoghi, *Research on curricula* Vol. 1, No. 10, Pp. 20-32. (in Persian)

Nourozadeh, R, Mahmmodi, R, Fathivajargh, K, et al 2006, The contribution of universities The revised curriculum Ratified by the Supreme Council for Planning, *Journal of Research and Planning in Higher Education*, Vol. 45, Pp.71-92. (in Persian)

Political education High School of Entrepreneurship and students: A Case Study in Kashan, *Journal of Behavior*, Vol. 36, No.16, Pp. 41-54. (in Persian)

وظیفه محوری، یادگیری کاربردی و یادگیری تجربی می‌باشد (کرمی و فتاحی، ۱۳۹۲). بنابراین بررسی و سنجش اثربخشی برنامه‌ی درسی فعلی و حرکت به سمت برنامه‌ی درسی مطلوب بیش از پیش ضروری می‌نماید.

References

Arefi, M, Fathivajarghah, K, Nasaj, S 2010, Effectiveness of teaching entrepreneurship Secondary vocational branch, *Journal of Occupational and Organizational Consulting*, Vol. 4, No. 2, Pp. 47-71. (in Persian)

Amini, M, Sedegharfaii, F, GHadami, M, 2010, The effectiveness of the Political education curriculum in High School From the perspective of teachers and students: A Case Study in Kashan. *Journal of Behavior*, Vol. 36, No.16, Pp. 41-54. (in Persian)

Aghdari, M, Musapur, N, Sdralashrafy, M 2013, Realization Scientific Goals Physics Curriculum 3 and laboratories in secondary school, *Journal of Theory and Practice in Curriculum*, Vol. 1, No.1, Pp. 101-122. (in Persian)

Barth, M, Rieckmann, M 2012, Academic staff development as a catalyst for Curriculum change towards education for sustainable development: an output perspective, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 26, Pp. 28-36.

Dimitri, J, Kyle, R, Mitchell, H, et al 2003, Evaluating the effectiveness of a 2-year curriculum in a surgical skills center, *The American Journal of Surgery*, Vol. 185, Pp. 378–385.

Daft, RL 1988, Organization Theory and Design, *Cultural Research Bureau*, Tehran.

Eisner, EW 2002, *the Educational Imagination*. Columbus, Merrill Prentice Hall.

Fadeeva, Z, Mochizuki, Y 2010, Higher education for today and tomorrow: university appraisal for diversity, innovation and change towards

Arts, Vol. 4, No.1, Pp. 41-54. (in Persian)

Torkzadeh, J, Majidi, A, Noormohammadi, H 2009, Assess the effectiveness of the external Curriculum Significant degree Military Police platoon, *Police Management Studies*, Vol. 4, No. 4, Pp. 461-481. (in Persian)

Torkzadeh, J, Niknam, AS, Noor Mohammadi, A 2009, Assess the effectiveness of internal, external Practical courses in the curriculum Training course Significant degree Ordination of special operations police, *Journal of Management Education police*, Vol. 3, No. 2. Pp. 461-481. (in Persian)

Rasteghar, A, Rezaei, S 2012, The effectiveness of the curriculum University police in the area of social order from the perspective of graduates Years 2006 to 2010, *Journal of social discipline*, Vol.4, No.4, Pp.54-70. (in Persian)

Sabaghi, N, Saadatmand, Z 2013, Evaluation of Effectiveness Component values of citizenship in the primary school curriculum, Research on Curriculum Development, Vol. 10, No. 10, Pp.155-166. (in Persian)

Torkzadeh, J, Mohammadi, M, Ghasemi ghasemvand, M 2014, Assess the effectiveness of internal, external and institutional education system Arvand Petrochemical Company, *Humanitiesd*

The Effectiveness of Medical Education Curriculum: Internal, External and Institutional

Jafar Torkzadeh^{1,*}

Fahimeh Keshavarzi²

¹: Faculty Member, Department of Management and Educational Planning, School of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran.

²: PhD Student in Curriculum Studies, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Abstract: Curriculum as a learning map should have led to a change in behavior, and creates a set of knowledge, thinking, attitudes, values and skills in the person. Empowering university for scanning a meaningful and constructive campaign in various evolved future requires the design and implementation of effective programs, hence a major fundamental change in the education system in particular as well as society in general should be created. Recognizing the importance of curriculum effectiveness in higher education to achieve the ultimate goals, missions and visions of university; and regarding to the integrity of three-dimensional perspective of internal, external and institutional of effectiveness; and due to its applicability to measuring the effectiveness of the curriculum in higher education for better and more comprehensive understanding of curriculum; the present study examined three aspects of the effectiveness of the curriculum in interdisciplinary higher education. Regarding the effectiveness of the curriculum from the three dimensions of internal, external and institutional, it can provide coherent framework for achieving the essential goals of educational program. The result of study showed that creating a balance and coherence between the internal factors as well as creating harmony and balance between the intended, implemented and achieved curriculum in relation to the environment, in addition to communicate effectively with dynamic and evolved environment (External effectiveness), consequently, the achievement of missions and fundamental desirability in medical education curriculum (institutional effectiveness) interacting with each other have been observed an absolute necessity.

Keywords : Curriculum, Higher Education, Effectiveness, Internal Effectiveness, External Effectiveness, Institutional Effectiveness.

*Corresponding author: Faculty member, Department of Management and Educational Planning, School of Education and Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Email: djt2891@gmail.com